

Työ ja turva -osasto/TG/lv

9.10.2024

Eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunta
StV@eduskunta.fi

HE 124/2024 vp

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi Kansaneläkelaitoksen kuntoutusetuuksista ja kuntoutusrahaetuuksista annetun lain muuttamisesta ja siihen liittyviksi laeiksi

Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö SAK kannattaa osin hallituksen esityksen tavoitteita, mutta keinot niiden saavuttamiseksi ovat väääransuuntaisia. Hallituksen esityksessä ehdotuksia perustellaan julkisen talouden säästötavoitteilla. SAK kuitenkin huomauttaa, että työllisyystavoitteiden saavuttamiseksi pääministeri Orpon hallituksen tulisi panostaa nuorten työelämäkiinnittymiseen sen sijaan, että nuorten toimeentuloa heikennetään kuntoutukseen osallistumisen ajalta. Hallituksen tekemät lukuisat leikkaukset eri sosiaaliturvaetuuksiin ovat lisänneet ja tulevat lisäämään erityisesti asumis- ja toimeentulotukien tarvetta, eikä suunta ole oikea.

SAK lisäksi toteaa, että lainsäädäntöä koskien kuntoutusetuuksia ja kuntoutukseen pääsemistä on muutettu lyhyessä ajassa useampaan otteeseen hallituspohjasta riippumatta. Poukkoileva lainsäädäntö lisää epävarmuutta lainsäädäntöön ja palveluihin sekä tekee kuntoutusjärjestelmästä epäselvän. Vuonna 2017 kuntoutuskomitea julkaisi kattavan ja pitkäjänteisen kehittämissuunnitelman kuntoutusjärjestelmien kehittämiseksi. SAK muistuttaa, että kuntoutuskomitean ehdotuksien toteuttamista olisi edelleen hyvä edistää.

SAK lausuu asiasta yksityiskohtaisemmin seuraavaa:

Nuorten työelämäkiinnittymiseen tulisi leikkausten ja tiukennusten sijasta panostaa

Hallituksen esityksessä ehdotetaan, että nuoren ammatillisen kuntoutuksen myöntämisedellytykset tarkennettaisiin lakiin kuntoutuksen tarkoituksenmukaiseksi kohdentamiseksi opiskelun ja työelämän ulkopuolella tai muutoin syrjäytymisvaarassa oleville nuorille. Hallitusohjelman alkuperäisestä suunnitelmasta poiketen sairaus- tai vammadiagnoosia ei jatkossakaan edellytettäisi.

Hallituksen esityksen tarkoituksena on, että nuoren ammatillinen kuntoutus kohdistuisi lainsäätäjän alkuperäistä tarkoitusta vastaavasti opiskelun ja työelämän ulkopuolella tai muutoin syrjäytymisvaarassa oleviin nuoriin. Kohderyhmän tarkentaminen syrjäytymisvaarassa oleviin nuoriin turvaisi heidän edellytyksiään osallistua opiskeluun, päästä työhön ja toimia yhteiskunnan täysivaltaisina jäseninä. Kuntoutuksen tarkoituksenmukaisuuden arvioinnissa otetaan hallituksen esityksen mukaan jatkossa paremmin huomioon myös nuorten muut palveluntarpeet ja nuorten saamat muut palvelut.

SAK kannattaa hallituksen esityksen tavoitetta nuoren ammatillisen kuntoutuksen kohdentumisesta tarkoituksenmukaisesti. Se, että nuoren

Työ ja turva -osasto

9.10.2024

ammattillisen kuntoutuksen hakemusmäärät ovat olleet arvioitua korkeampia, kertoo nuoren ammatillisen kuntoutuksen tarpeesta. Valtaosa kuntoutukseen osallistuneista nuorista on hyötynyt kuntoutuksesta. Tästä syystä kohderyhmän tiukentaminen lainsäädännön tasolla pääministeri Orpon hallituksen säästötavoitteiden takia on erittäin lyhytnäköistä. SAK pitää tärkeänä, että jatkossakaan ei edellytetä sairaus- tai vammadiagnoosia, jotta nuorten kuntoutukseen pääsy helpottuu ja nopeutuu.

Hallituksen esityksessä lisäksi ehdotetaan, että jatkossa nuori ei pääsääntöisesti olisi oikeutettu kuntoutusrahaan nuoren ammatillisen kuntoutuksen valmennuksellisiin palveluihin (nyk. Nuotti-valmennus) osallistumisen ajalta. SAK korostaa, että tämä tulisi kohdistumaan valtaosaan nuoren ammatilliseen kuntoutukseen osallistuvaa. Hallituksen esityksessä arvioidaan, että vuonna 2025 nuoren ammatilliseen kuntoutukseen osallistuisi noin 4000 henkilöä, joista 2800 osallistuisi Nuotti-valmennukseen. Valtaosalla nuorista kuntoutusraha maksetaan vähimmäismääräisenä, ja heidän toimeentuloaan turvaa lisäksi asumis- ja toimeentulotuki. Hallituksen esitys tulisi edelleen vain lisäämään asumis- ja toimeentulotukimenoja. SAK huomauttaa, että toimeentulotuki on usein passivoiva sosiaalietuus.

Ne nuoret, joilla on oikeus opintotukeen, työttömyysturvaan tai työmarkkinatukeen, voisivat saada jatkossa Nuotti-valmennuksen ajalta kyseistä etuutta ehtojen niin täytyessä. Hallituksen esitys lakkauttaa kuntoutusraha Nuotti-valmennuksen ajaksi tulisi kohdistumaan erityisesti niihin nuoriin, jotka eivät ole kiinnittyneet työelämään tai jotka eivät opiskele. SAK pitää tärkeänä, että myös Nuotti-valmennuksen ajalta maksetaan kuntoutusrahaa, joka tukee taloudellisesti nuoren osallistumista valmennukseen.

Lisäksi hallituksen esityksessä ehdotetaan nuoren ammatillisen kuntoutuksen odotus- ja väliajalta maksettavan kuntoutusrahan rajaamista lähtökohtaisesti enintään kolmeen kuukauteen kalenterivuotta kohden. Jatkossa nuoren kuntoutusrahaa myönnettäisiin odotus- ja väliajalta tarveharkinnan perusteella. Lisäksi hallituksen esityksessä esitetään tulojen osittaista yhteensovitusta nuoren kuntoutusrahan kanssa. Muutokset yhtenäistäisivät kuntoutusrahojen soveltamiskäytäntöjä. SAK pitää kuntoutusrahojen soveltamiskäytäntöjen yhtenäistämistä ja selkeyttämistä tärkeänä, mutta muutokset kohdistuisivat valtaosaan nuorten kuntoutusrahaa saavia, eikä vaikutukset nuorien toimeentuloon käy hallituksen esityksessä selvästi esille. Osalla nuorista olisi odotus- ja väliajalla muita tuloja, mutta epäselväksi jää, missä määrin ja miten hallituksen esityksen ehdotukset muuttavat kuntoutusrahaa saavien tilannetta.

Työ ja turva -osasto

9.10.2024

Hallituksen esityksessä ehdotetaan, että opintotukea ei jatkossa myönnettäisi, jos henkilö saa samalta ajalta Kelan kuntoutusrahaa. SAK pitää osittain perusteltuna sitä, että kuntoutuksen ajalta ei jatkossa maksettaisi kahta perustoimeentuloa turvaavaa etuutta. SAK kuitenkin huomauttaa, että hallituksen esityksessä ei ole riittävässä määrin arvioitu nuorten toimeentulon muutoksia hallituksen esityksen toteutuessa. Esityksessä todetaan vain, että esitys tulisi heikentämään opiskelevien henkilöiden toimeentuloa tilanteissa, joissa he ovat Kelan kuntoutusrahan oikeuttavassa kuntoutuksessa opintojensa aikana.

Hallituksen esityksessä ehdotetaan poistettavaksi oppisopimus kuntoutusrahan myöntämisen perusteista. Hallituksen esityksen mukaan tämä ei muuttaisi nykytilaa, koska oikeus kuntoutusrahan oppisopimuskoulutuksen ajalta perustuisi ammatillisen kuntoutuksen päätökseen. SAK toteaa, että hallituksen esityksessä ei tarpeeksi avattu tilanteita, joissa oppisopimuksen ajalta on maksettu kuntoutusrahaa. Esityksessä todetaan, että nykyisin Kelan käytäntönä on ohjata oppisopimuksella olevat ammatillisen kuntoutuksen puolelle. Esityksestä jää kuitenkin epäselväksi, mihin tämä käytäntö perustuu ja miten tämä on muotoutunut. Näin ollen ei ole lainkaan selvää, voiko tilanne muuttua niin, että jatkossa jos oppisopimus poistetaan kuntoutusrahan myöntämisen perusteista, nuorta ei ohjatakaan ammatillisen kuntoutuksen puolelle. Esityksestä jää siis epäselväksi se, miksi oppisopimus poistetaan kuntoutusrahan myöntämisen perusteista ja millä tavoin varmistetaan se, että jatkossakin oppisopimustilanteet ohjautuvat ammatillisen kuntoutuksen puolelle. SAK kantaa lisäksi huolta siitä, voiko hallituksen esityksen muutoksella olla vaikutusta oppisopimuspaikkojen saatavuuteen. Nykyiselläänkin oppisopimuspaikkoja on vaikea saada. Vaikutusarvioita on SAK:n mukaan täsmennettävä oppisopimuksien osalta.

Yleisesti SAK huomauttaa, että hallituksen esityksessä ei ole riittävässä määrin arvioitu hallituksen muita kaavailemia toimia, jotka kohdistuvat nuoriin ja opiskelijoihin. Esimerkiksi opiskelijoiden siirtämisellä yleisen asumistuen piiristä takaisin opintotuen asumislisän piiriin on varmasti vaikutusta nuorten toimeentuloon myös kuntoutusrahan saajien piirissä. Lisäksi hallituksen esityksessä on jäänyt arvioimatta myös tarkemmin Kelan etuuksien alaikärajojen nostaminen 16 vuodesta 18 vuoteen.

Lisäksi SAK täsmentää, että nuorten kuntoutujien toimeentulon leikkaamisen sijasta tulisi kiinnittää huomiota palvelujen saatavuuteen ja oikea-aikaisuuteen.

Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö SAK ry

Tuuli Glantz
sosiaalipoliittinen asiantuntija